

Марченко І.О.,

здобувач кафедри глобальної економіки,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

СИРОВИННА БАЗА ФОРМУВАННЯ СВІТОВОГО ТА ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ БЕЗЛАКТОЗНОЇ МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Анотація. У статті визначено основні тенденції розвитку сировинної бази формування ринку безлактозної молочної продукції. Досліджено економічні показники основних країн – виробників козиного молока як основної сировинної бази наповнення виробничих потужностей та формування ринку безлактозної молочної продукції. Узагальнено проблематику впровадження світових трендів ринку у вітчизняну практику функціонування ринку молокопродуктового підкомплексу.

Ключові слова: ринок, сировинна база, безлактозна молочна продукція, формування, функціонування, галузь козівництва, виробництво, світовий досвід, самозабезпечення, імпорт, диверсифікація.

Постановка проблеми. Зростання чисельності населення України із проблемою засвоєння лактози, яка міститься у молоці великої рогатої худоби, зумовлює пошук альтернативних видів молочної продукції. Виробництво безлактозної молочної продукції шляхом первинної та глибокої переробки козиного молока характеризується високими економічними показниками. Вивчення світових тенденцій показує дефіцит пропозиції на ринку безлактозної молочної продукції, що актуалізує розвиток вітчизняної галузі козівництва у напрямі стратегії самозабезпечення та експортної орієнтації як сировинної бази формування даного ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорії організаційно-економічного механізму функціонування ринкової інституції та економічної парадигми формування агропромислового ринку присвячено численні праці загальновідомих зарубіжних економістів К.Р. Макконнелла [7], Д. Кейнса [5], А. Сміта [11] і вітчизняних вчених П.Т. Саблука [10], Н.М. Вдовенко [1], М.М. Ільчука [3] та ін. Аналіз останніх публікацій наукових досліджень показав, що сучасні організаційно-економічні чинники формування ринку потребують комплексного вивчення для виявлення закономірностей функціонування вітчизняного ринку безлактозної молочної продукції та сприяння динамічному його розвитку.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Трансформаційні перетворення у сфері соціально-економічного розвитку України спричиняють перерозподіл орієнтації платоспроможного попиту населення на агропромислому ринку. Зокрема, потребує вирішення питання диверсифікації продуктової лінії молокопродуктового підкомплексу в напрямі розширення видового складу видового походження сировини. У даному контексті особливої актуальності набуває вивчення питання світового досвіду формування та функціонування ринку безлактозної молочної продукції.

Мета статті полягає в аналізі сучасних тенденцій розвитку світового ринку безлактозної молочної продукції та механізмів його формування у різних країнах; визначенні специфіки

функціонування вітчизняного ринку безлактозної продукції; дослідженні динаміки та основних аспектів його формування; обґрунтуванні перспектив розвитку в умовах євроінтеграційних трансформацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Актуальність дослідження світових тенденцій ринку безлактозної молочної продукції зумовлена необхідністю задоволення попиту, який утворився в Україні через постійно зростаючу чисельність населення із проблемами засвоєння лактози, що міститься у молоці великої рогатої худоби [8]. Молочна продукція відіграє велике значення у балансуванні раціону харчування населення та ключову роль у продовольчій безпеці країни. Зростання чисельності населення, яке через фізіологічні особливості відмовляється від традиційного виду молочної продукції, зумовлює переорієнтацію попиту до альтернативних продуктів харчування, зокрема від переробки козиного молока.

Формування ринку безлактозної молочної продукції в Україні здійснюється за рахунок сировинної бази галузі молочної козівництва. Проте загальною специфікою розвитку даного ринку виступає дефіцит у самозабезпеченні та висока частка імпортозаміщення. Сучасний аналіз сировинної бази ринку показав, що біологічна цінність козиного молока та висока рентабельність його виробництва не забезпечили активний розвиток козівництва в Україні. Станом на 2015 р. у загальній структурі поголів'я тварин частка кіз становить 4,5% (рис. 1). При цьому динаміка поголів'я кіз в Україні тримається відносно сталого показника на рівні 580–670 тис. голів. В аспекті сировинного наповнення ринку безлактозної молочної продукції необхідно зазначити, що 99% всього поголів'я зосереджено в домогосподарствах населення, а промислове виробництво вузько представлене.

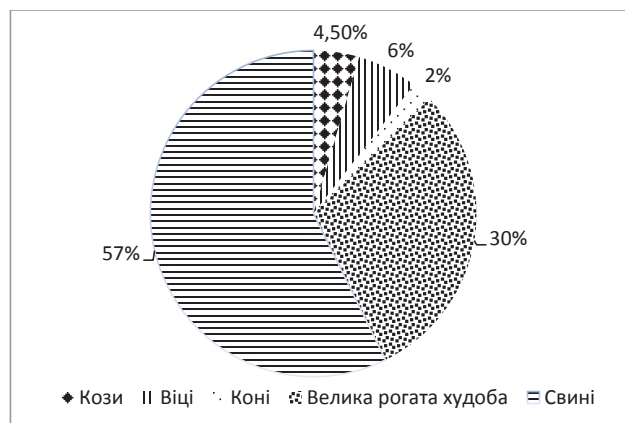

Рис. 1. Структура поголів'я тварин в Україні у 2015 р.

Джерело: складено автором на основі [2]

Проведений аналіз показав скорочення поголів'я кіз у 2013–2014 рр. Таким чином, станом на 1 січня 2015 р. поголів'я кіз в Україні становило 585,3 тис. голів, що на 8,7% нижче аналогічного показника попереднього року. Це обумовлено зміною методології збору інформації, так як дані 2014 р. наведені без врахування тимчасово окупованої території АР Крим, а показники 2015 р. – також без врахування частини зони проведення антитерористичної операції (рис. 2).

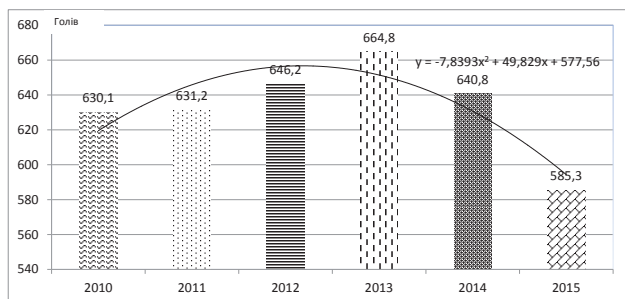

Рис. 2. Динаміка поголів'я кіз в Україні

Джерело: складено автором на основі [2]

Скорочення поголів'я кіз в Україні корелює із нарощуванням світового виробництва козиного молока. Показник виробництва козиного молока за період 2005–2015 рр. демонструє збільшення на 25% та становить 17 957 тис. т. Світове нарощення виробництва каталізується зростаючим попитом на безлактозні молочні продукти у світі, що, в свою чергу, спричинене постійно зростаючою чисельністю населення Землі, загальним підвищенням алергічних проявів у людей та гіпоалергенна особливість козиного молока.

Дослідження виробництва козиного молока в світі у розрізі регіонів [8] як сировинної бази ринку безлактозної продукції показали лідерство за цим показником Азії. На долю даного регіону припадає 56% світового виробництва козиного молока, що обумовлено культурою споживання. Частка африканського регіону складає 22%, а європейського – 18% (рис. 3).

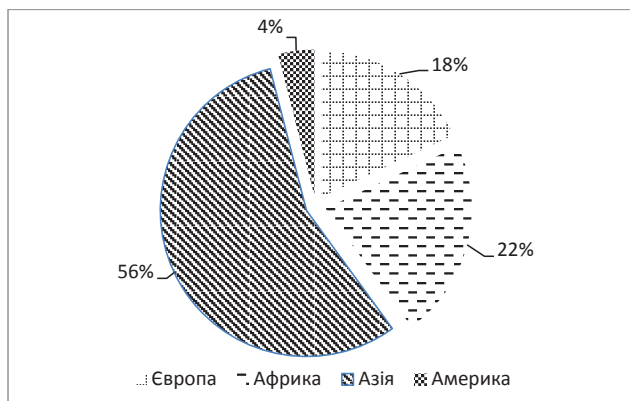

Рис. 3. Світова регіональна структура виробництва козиного молока

Джерело: складено автором на основі [8]

Найбільшими виробниками козиного молока у розрізі країн виступають Індія – 27% валового виробництва, Бангладеш – 14% та Судан – 8%; у Європейському регіоні основними лідерами по виробництву козиного молока є Франція – 3%, Іспанія – 3% та Греція – 2% (рис. 4). Наведена структура виробництва козиного молока залежно від регіону залежить насамперед від

природно-кліматичних умов ведення сільськогосподарського виробництва. Коза, як біологічний різновид одомашненої тварини, характеризується високою пристосованістю до різноманітних умов утримання та годівлі. Так, ця тварина здатна витримувати високі або низькі температури, умови високогір'я та інші негативні фактори, що не сумісні з утриманням молочної великої рогатої худоби. Окремим чинником найбільшої концентрації виробництва козиного молока в Азіатському регіоні постають релігійні переконання населення, при цьому велика рогата худоба являється особливим видом тварин, що не призначена для виробничих та харчових цілей.

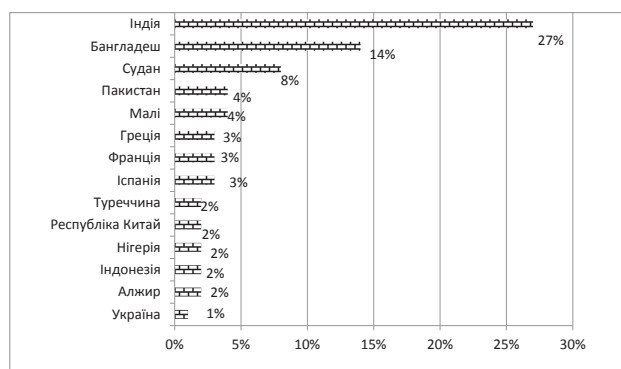

Рис. 4. Найбільші виробники козиного молока у розрізі країн світу

Джерело: складено автором на основі [2; 8]

У світовому розподілі обсягів виробництва козиного молока Україна займає конкурентну позицію. Зокрема, у 2014 р. в Україні було вироблено 227,1 тис. т козиного молока, що на 3,8% більше за показник 2010 р., але на 10,8% менше за показник 2013 р., проте така негативна тенденція обумовлена унеможливленням збору статистичної інформації на частині української території (рис. 5).

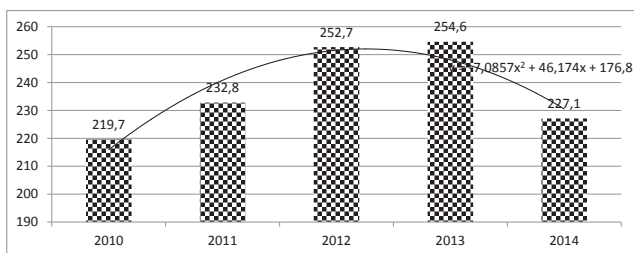

Рис. 5. Динаміка виробництва козиного молока в Україні

Джерело: складено автором на основі [2; 8; 10]

Виробництво козиного молока, як основної сировини для формування ринку безлактозної продукції, обумовлено економічною ефективністю та високими показниками рентабельності операційного процесу. Такі показники забезпечуються придатністю кіз до високотехнологічного використання та високої стійкості до переважної більшості захворювань. Вказане дає можливість мінімізувати виробничі ризики з огляду на загальний епізоотичний стан України. Формування даного ринку на засадах впровадження міжнародних норм виробництва забезпечить отримання сертифікації щодо якості виробленого товару. Це сприятиме утворенню конкуренції на даному ринку та поступовому заміщенню імпортованих товарів вітчизняною безлактозною молочною продукцією високої якості.

Формування вітчизняного ринку безлактозної молочної

продукції знаходиться на стадії свого зародження. Виробництво козиного молока, як основної сировини для наповнення ринку безлактозної молочної продукції, у переважній частці (до 90%) зосереджено у дрібних фермерських господарствах. Будівництво потужних промислових комплексів на території України на даному етапі знаходиться на етапі проектування. Для впровадження таких проектів необхідно встановити рівноправні умови розвитку галузі козівництва з іншими тваринницькими галузями. Зокрема, на теперішній час Постанова Кабінету Міністрів України № 900 від 4.10.2010 р. «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для часткового відшкодування суб'єктам господарювання вартості будівництва та реконструкції тваринницьких ферм і комплексів та підприємств з виробництва комбікормів» не виокремлює у переліку статей відшкодування галузь козівництва, що фактично унеможливає отримання державної допомоги в контексті будівництва промислової ферми по виробництву козиного молока. Відповідно до зазначеної програми, відшкодуванню підлягають до 50% вартості завершених етапів будівництва та реконструкції тваринницьких ферм і комплексів при умові, що буде утримуватись не менше: 500 гол. великої рогатої худоби, 1200 гол. свинюматок, 1,0 млн. голів птиці. Статті на відшкодування будівництва козеферми або вівцеферми не передбачено. Таким чином, виникла необхідність внести галузь козівництва у всі дотаційні програми по розвитку тваринництва в Україні, зважаючи на те, що переважна більшість програм спрямована на підтримку птахівництва, свиначарства та скотарства.

Дослідження показали, що матеріальні затрати на обладнання та корми для виробництва козиного молока менші у порівнянні з виробництвом молока корів [3]. В Україні промислове козівництво знаходиться на початковій стадії розвитку. За останні п'ять років на ринок увійшли декілька ферм з поголів'ям до 500 голів кіз. Таким чином, відсутність промислових комплексів по виробництву козиного молока та переважне зосередження виробничих ресурсів у дрібних фермерських господарствах на ринку великих міст створює дефіцит якісного вітчизняного козиного молока, зокрема безлактозної молочної продукції.

Сучасний стан ринку безлактозної молочної продукції в Україні представлений продуктами переробки молока корів, тоді як у країнах Західної Європи і США, де активно розвивається молочне скотарство, широкого застосування набуває молоко кіз. У нашій країні існує ряд факторів, які стримують розвиток даного ринку. Зокрема, можна виділити дефіцит високопродуктивних молочних кіз, мало розвинута інфраструктура переробки молочної сировини у відповідності до сучасних трендів ринку, низький рівень конкуренції ринку та відсутність комплексної державної підтримки галузі козівництва.

За 2014 р. на території України вироблено 5,6 кг козиного молока на душу населення, проте направлення сировинних ресурсів відбувається, головним чином, на задоволення внутрішніх потреб фермерських господарств. Попит на даному ринку частково задовольняється пропозицією імпортованої продукції, що створює суттєве подорожчення товару. Так, на сьогоднішній день вартість 1 л козиного молока вітчизняного товаровиробника складає 30–50 грн., а імпортованого – 90–120 грн. Для переважної частини населення України така цінова позиція перевищує купівельні можливості та перешкоджає задоволенню у базових продуктах харчування. При цьому вартість традиційного молока, одержаного від великої рога-

тої худоби, – 10–20 грн. за 1 л. Окрім цього, в Україні вузько представлена продуктова лінія питного козиного молока та продуктів його переробки. Насичення ринку даним продуктом відіграє важливу роль у формуванні збалансованого раціону харчування населення за загального соціально-економічного розвитку України. Така специфіка обумовлена біологічними особливостями молока кіз, оскільки воно містить легкозасвоювані жири, білки казеїну та альбуміну, кальцій, фосфор, кобальт та вітаміни групи В і С, що обумовлює його антианемічні та протиінфекційні особливості. Завдяки фізико-хімічній подібності за рядом показників козиного молока до жіночого воно є найкращим заміником материнського вигодовування. Таким чином, особливого значення набуває забезпечення людей із проблемою незасвоєння лактози у якісних молочних продуктах вітчизняного товаровиробника.

Аналіз даних наповнення ринку Європейського Союзу показав, що країнами – лідерами з виробництва козиного молока є Греція, Кіпр та Нідерланди з виробництвом на душу населення у 2014 р., відповідно, 31, 24,3 та 31,1 кг. У середньому у 28 країнах співдружності Європейського Союзу виробляється 3,7 кг молока на душу населення, що на 66,1% менше за показники України (рис. 6). Наведені показники сировинного забезпечення для виробництва безлактозної молочної продукції у країнах Європейського Союзу забезпечують стабільність пропозиції на даному ринку. Така специфіка забезпечується шляхом оптимальної взаємодії внутрішньоекономічних механізмів та регуляторного інструментарію державного впливу на розвиток агропромислового ринку в цілому та галузевих ринків зокрема. У період трансформаційних перетворень вітчизняної економіко-організаційної вертикалі ринкового функціонування в контексті інтеграційних устремлень актуалізуються питання впровадження принципів Спільної аграрної політики Європейського Союзу у практику України [1].

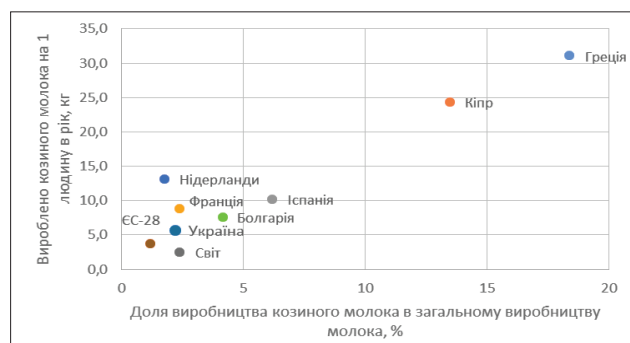

Рис. 6. Виробництво козиного молока по країнам світу

Джерело: розроблено автором на основі [2–4; 6; 8; 10]

Аналіз рис. 6 висвітлює переважання вітчизняної сировинної бази ринку безлактозної молочної продукції перед країнами із розвинутою інфраструктурою галузі козівництва. Поруч із цим у країнах із меншим виробництвом козиного молока виявлений широкий продуктивний асортимент безлактозної молочної продукції та значна експортна орієнтація на відміну від вітчизняного ринку [3; 10]. Сучасні тенденції світового ринку безлактозної молочної продукції показують збільшення обсягів заготівлі козиного молока у цілях виробництва дитячого харчування, лікувального харчування та виробництва сирів. У той же час вітчизняний стан ринку ілюструє початкову стадію зародження та характеризується фактичною відсутністю конкурентного наповнення. Таке становище відкриває можли-

вості для успішного входження у даний вид підприємницької діяльності за умови активізації усієї вертикалі товарообмінних процесів, за допомогою яких регулюються виробництво, переробка та реалізація продукції, а також відбувається формування пропозиції відповідно до попиту та ринкового ціноутворення.

Враховуючи вищезазначене, можна узагальнити світові та вітчизняні тенденції формування ринку безлактозної продукції та виокремити значущість державної регуляторної політики як запоруки ефективного формування та функціонування всього агропромислового ринку. Виважена державна регуляторна політика у сфері функціонування ринку безлактозної молочної продукції та наявні на території України природно-кліматичні та сировинні ресурси каталізує реалізацію стрімкого нарощування показників розвитку галузі козівництва.

Висновки. Формування на оптимальне задоволення сформованого попиту на ринку безлактозної молочної продукції України може бути реалізоване за рахунок розвитку галузі козівництва у фермерському та промисловому секторі виробництва. Забезпечення такої перспективи відображає призма механізму регулювання ринку, а саме інструментарії державної підтримки на законодавчому рівні щодо будівництва та матеріального оснащення козеферм, утворення системи контролю ціноутворення та якості виробленого товару, а також розробки комплексної системи розвитку галузі козівництва. Формування ринку безлактозної молочної продукції на принципах міжнародних стандартів забезпечить ефективність соціально-економічного розвитку України. Основною економічно доцільною сировиною для формування ринку безлактозної молочної продукції є козине молоко. Окрім цього, дана сировина є альтернативним джерелом молочної продукції для людей із проблемою не засвоєння лактози, що обумовлює підвищення попиту на даний вид товару; сучасний стан сировинної бази формування ринку безлактозної молочної продукції характеризується дефіцитом через відсутність крупних підприємств по виробництву козиного молока та зосередженість основних виробничих ресурсів у дрібних фермерських господарствах; наявна на території України природно-кліматична база сприяє нарощуванню обсягів виробництва галузі козівництва до рівня повного самозабезпечення та експортної орієнтації з огляду на відкритий попит ринків Європи.

Основними пропозиціями щодо ефективного формування та функціонування ринку безлактозної молочної продукції виступає створення національної програми розвитку галузі козівництва та її виокремлення від галузі вівчарства. Окремо слід зазначити, що для реалізації проектів будівництва промислових підприємств по виробництву молока кіз необхідно включити дану галузь до програм державної допомоги та відшкодування затрат на будівництво та матеріальне оснащення технологічного процесу. Реалізація потенціалу функціонування вітчизняного ринку безлактозної молочної продукції залежить від оптимальної взаємодії внутрішньоекономічних механізмів та регуляторного інструментарію державного впливу.

Подальші дослідження полягають в аналізі понятійно-категоріального апарату теорії формування конкуренції на ринку безлактозної молочної продукції та опрацюванні організаційно-економічних аспектів впровадження технології

управління конкурентними перевагами в діяльність вітчизняних підприємств в умовах функціонування зони вільної торгівлі України з ЄС.

Література:

1. Вдовенко Н.М. Методологізація галузевого державного управління на шляху адаптації економіки до умов та вимог Європейського Союзу / Н.М. Вдовенко // Science Rise. – 2015. – № 5/3(10). – С. 39–45.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
3. Львук М.М. Функціонування молокопродуктового і м'ясопродуктового підкомплексу в умовах розвитку інтеграції / М.М. Львук, М.М. Рудий. – К. : Нічлава, 2006. – 384 с.
4. Інвестиції в АГРО. Досвід світу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uga-port.org.ua>.
5. Кэйнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег / Дж.М. Кэйнс. – М. : Эксмо, 2007. – 153 с.
6. Країни, які здійснюють демократичні реформи, повинні отримати більше підтримки ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.baltic-course.com>.
7. Макконнел К.Р. Экономикс / К.Р. Макконнел, С.Л. Брю. – М. : ИНФОРМ-М, 2003. – С. 61.
8. Офіційний сайт ФАО [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.fao.
9. Развитие мирового молочного рынка [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.omarketinge.inforovosti-kompani/542-razvitiie-mirovogo-molochnogorymka>.
10. Саблук П.Т. Економіка виробництва молока і молочної продукції в Україні : [монографія] / П.Т. Саблук, В.І. Бойко, Т.Л. Мостенська, М.П. Коржинський ; за ред. П.Т. Саблука. – К. : ННЦ ІАЕ УААН. – 2005 – 340 с.
11. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – М. : Эксмо, 2007. – 960 с.

Марченко І.О. Сырьевая база формирования мирового и отечественного рынка безлактозной молочной продукции

Аннотация. В статье определены основные тенденции развития сырьевой базы формирования рынка безлактозной молочной продукции. Произведен обзор проблематики внедрения мировых тенденций данного рынка в отечественную практику функционирования агропромышленного рынка.

Ключевые слова: рынок, сырьевая база, безлактозная молочная продукция, формирование и функционирование рынка, отрасль козоводства, производство, мировой опыт, самообеспечение, импорт, диверсификация.

Marchenko I.O. Raw material base of development of international and domestic markets of lactose free dairy products

Summary. This article presents main trends in the development of raw material base of lactose free dairy products market shaping. It has been given a problematic overview with respect to implementing the global trends of this market into the domestic operation practice of the agricultural market.

Keywords: market, raw material base, lactose-free dairy products, market development and operation, goat breeding, production, global experience, international practices, self-dependence, import, diversification.